

Ἐπαινος (*laudatio*) του καθηγητή Μιχάλη Πασχάλη

Στέλιος ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ

Σεβασμιώτατε, κύριε πρύτανη, κυρίες και κύριοι,

ΕΙΝΑΙ μεγάλη μου χαρά και ιδιαίτερη τιμή να παρουσιάζω σήμερα μαζί με τους εκλεκτούς συναδέλφους μου το έργο του Μιχάλη Πασχάλη. Ο τιμώμενος ήταν επόπτης, συνάδελφος και συνεργάτης μου, και τον ευχαριστώ θερμά από το βήμα τούτο για όσα μου δίδαξε μέσα από αυτούς τους διαφορετικούς ρόλους στο πέρασμα του χρόνου.

Θα προσπαθήσω, στο λιγοστό χρόνο που έχω, να σκιαγραφήσω την εικόνα για τη μέχρι σήμερα πνευματική παραγωγή του τιμώμενου στην κλασική φιλολογία.

Το ερευνητικό έργο του Μιχάλη Πασχάλη στο χώρο της κλασικής φιλολογίας δημοσιεύεται από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και αφορά στην κλασική λατινική γραμματεία. Η διδακτορική διατριβή του στο Πανεπιστήμιο Οχάιο Στέιτ των ΗΠΑ εστιάζει στη ρωμαϊκή ιστοριογραφία, ενώ τα άρθρα που ακολουθούν μέχρι περίπου και τα μέσα της δεκαετίας του '90, γραμμένα στα ελληνικά και στα αγγλικά, αναλύουν από διαφορετικές σκοπιές τα βασικότερα είδη ποίησης της ύστερης δημοκρατίας, της αυγούστειας περιόδου και των αυτοκρατορικών χρόνων: συγκεκριμένα, τη διδακτική ποίηση του Λουκρητίου, τη βουκολική και την επική ποίηση του Βιργιλίου, τη λυρική ποίηση του Ορατίου, το μυθολογικό έπος του Οβιδίου, το δράμα του Σενέκα. Από τα κυριότερα ερωτήματα που απασχολούν ερευνητικά τον Πασχάλη στις εργασίες αυτές είναι αφ' ενός η διαλογική σχέση ανάμεσα στην κλασική λατινική λογοτεχνία και την ελληνική παράδοση από τον Όμηρο μέχρι τους ελληνιστικούς χρόνους, και αφ' ετέρου η διαμόρφωση της ρωμαϊκής λογοτεχνικής ταυτότητας μέσα στην ίδια τη ρωμαϊκή λογοτεχνική παράδοση· ο Πασχάλης διαβάσει από κοντά τα ποιητικά κείμενα αναλύοντας γλώσσα, ύφος και περιεχόμενο, αλλά και συζητά τη σχέση της ποίησης του Βιργιλίου και του Ορατίου με τα κοινωνικά, θρησκευτικά και πολιτικά συμφραζόμενα της αυγούστειας περιόδου.

Ο συνδυασμός της παραδοσιακής φιλολογικής επιστήμης με τη σύγχρονη λογοτεχνική κριτική, που φαίνεται να επιδιώκει ο Μιχάλης Πασχάλης από τις πρώτες του μελέτες, αρθρώνεται ευδιάκριτα στο θεωρητικό μοντέλο που αναπτύσσει και εφαρμόζει τη δεκαετία του '90 και το οποίο συνδυάζει τη μελέτη της ετυμολογίας των ονομάτων με πορίσματα της σύγχρονης γλωσσολογίας για τη σημασιολογία. Αρχικά σε σύντομες μελέτες του στην ποίηση του Θεοκρίτου και του Ορατίου ο Πασχάλης προτείνει την άποψη ότι τα κύρια ονόματα μέσω της ετυμολογίας (ή και παρετυμολογίας) τους συμπυκνώνουν θέματα και ιδέες του ποιητικού κειμένου μέσα στο οποίο χρησιμοποιούνται και συντελούν στη δόμηση και συνοχή των ποιητικών συνθέσεων. Ο θεωρητικός αυτός άξονας, ανεπτυγμένος και εμπλουτισμένος, θα αποτελέσει στη συνέχεια το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο στο βιβλίο-σταθμό του Πασχάλη με τίτλο *Virgil's Aeneid: Semantic Relations and Proper Names* (Οξφόρδη 1997), μια διεισδυτική και λεπτομερέστατη νέα ανάγνωση ολόκληρης της *Αινειάδας* μέσα από έννοιες-κλειδιά και επανερχόμενα θέματα. Η τολμηρή και πρωτοποριακή ανάλυση της *Αινειάδας* από τον Πασχάλη θεωρήθηκε από τον καθηγητή Michael Putnam (Brown University) «ως ένα γονιμοποιό, καινοτόμο έργο που θα επηρεάσει τη μελέτη της σημασιολογίας στον Βιργίλιο όσο επηρέασε και το θεωρητικό έργο του Conte την κατανόηση της πρωτοτυπίας του Βιργιλίου» (*Classical Journal* 94.2 (1998/99) 206, σε δική μου μετάφραση).

Έχοντας διαμορφώσει τη μεθοδολογική οπτική του και έχοντας κατοχυρώσει το ερευνητικό στίγμα του, ο Πασχάλης συνεχίζει τις μελέτες του σε έργα της κλασικής και μετακλασικής γραμματείας, ιδιαίτερα το αρχαίο μυθιστόρημα, επιδιώκοντας όχι μόνον τη συμβολή αλλά και την εκκίνηση του διαλόγου πάνω σε θέματα των ερευνητικών ενδιαφερόντων του. Διοργανώνει ως εκ τούτου εδώ στο Ρέθυμνο δύο σειρές διεθνών συνεδρίων με πρακτικά: το Rethymnon Classical Studies (RethClaS) με ποικίλα θέματα ελληνορωμαϊκού ενδιαφέροντος, και το Rethymnon International Conference on the Ancient Novel (RICAN), τακτικό διεθνές συνέδριο για το αρχαίο μυθιστόρημα που συνδιοργανώνει αρχικά με τον Σταύρο Φραγκουλίδη και αργότερα με τον υποφαινόμενο (6 τόμοι πρακτικών κυκλοφόρησαν ήδη από το 2002 και προχωράμε στην έκδοση του 7ου). Τα πρακτικά και από τις δύο αυτές σειρές συνεδρίων που έχει επιμεληθεί ή συνεπιμεληθεί ο Πασχάλης, αποτελούν βασικά εγχειρίδια στη μελέτη της λατινικής ποίησης και του αρχαίου ελληνικού & ρωμαϊκού μυθιστορήματος, αντίστοιχα.

Παράλληλα αλλά και σε συνάφεια με τα συνέδρια και τις εκδόσεις αυτές, τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του τιμώμενου διευρύνονται και περιλαμβάνουν επικά κείμενα της ύστερης αρχαιότητας, καθώς και την πρόσληψη της κλασικής γραμματείας στη νεότερη ελληνική και ευρωπαϊκή λογοτεχνία.

Με την πρακτική των συνεδριακών διαλόγων που συστηματικά υποστήριξε ο Μιχάλης Πασχάλης ενισχυόμενος από τα μέλη του Τομέα Κλασικών Σπουδών του Τμήματός μας, το Πανεπιστήμιο Κρήτης και ειδικότερα το Τμήμα Φιλολογίας εδραιώθηκε στο χάρτη των διεθνών εξελίξεων στο χώρο της κλασικής φιλολογίας, μια θέση αξιοζήλευτη που μόνον η οικονομική κρίση και οι περικοπές κινδυνεύουν να κλονίσουν. Ταυτόχρονα, με τα αντικείμενα μελέτης που εισηγήθηκε για τα συνέδρια αυτά, με τη θεματική που υπηρέτησε και υπηρετεί με τις αναλύσεις και τα άρθρα του, και γενικότερα με τη διευρυμένη ματιά με την οποία βλέπει τα λατινικά γράμματα, αγκαλιάζοντας αρχικά τις σχέσεις τους με την αρχαιοελληνική παράδοση και μελετώντας στη συνέχεια τη μεταγενέστερη γονιμοποιό παρουσία τους σε όλες τις ευρωπαϊκές λογοτεχνίες, ο Πασχάλης όχι μόνον αναδεικνύει όψεις της σημασίας ή της αξίας των έργων που μελετά, αλλά και αποδεικνύει το συγκριτικό πλεονέκτημα που πηγάζει από τη μελέτη μιας μεγάλης λογοτεχνίας όπως η ρωμαϊκή: κατακτά κανείς μια προνομιούχο θέση απ' όπου μπορεί να ανοίξει τη ματιά του και να διαλεχθεί με όλη την παράδοση της ευρωπαϊκής σκέψης και του πολιτισμού, από τον Όμηρο ως τον Δάντη και τον Καζαντζάκη, από τον Βιργίλιο ως τον Milton και τον Σεφέρη. Η ρωμαϊκή λογοτεχνία (όπως φαίνεται και από το έργο του Μιχάλη Πασχάλη) συνιστά το κρίσιμο μεταίχμιο, τη γέφυρα προς τον νεότερο ευρωπαϊκό κόσμο, στον οποίο εγγράφεται και η νεότερη ελληνική γραμματεία· για τη συμβολή του τιμώμενου σε αυτήν θα σας μιλήσει τώρα ο συνάδελφος Στέφανος Κακλαμάνης.

Σας ευχαριστώ.

